

BOGANMELDELSER

Einar Jensen: DANISH AGRICULTURE. Its Economic Development. (J. H. Schultz). Kbhvn. 1937. 417 S.

Denne Bog af Einar Jensen vil sikkert faa sin store Betydning i de engelsktalende Lande til Forstaaelse af dansk Landbrugs Udvikling indtil Krisen 1929. Bogen har nemlig den store Fordel set fra et propagandamæssigt Synspunkt, at den beskæftiger sig med de fleste af de Problemer, som dansk Landbrug har været ude for indtil 1929. Denne Fordel, at den beskæftiger sig med de fleste Landbrugsproblemer, gør til Gengæld, at store Dele af de enkelte Afsnit virker som Andenhaandsarbejde; især gælder dette Indledningen om den politiske og økonomiske Historie.

Bogen har først en Oversigt over politisk og økonomisk Historie helt tilbage i Tiden. Dernæst placerer den Danmark rent klimatisk og topografisk. Der kommer saa et Afsnit om Befolkningen og den sociale Gruppdeling, og først derefter gaar Einar Jensen ind paa mere principielle Betragtninger i Forbindelse med Prisudviklingen i Landbruget indtil 1929, den tekniske Udvikling i Slutningen af det 19. Aarhundrede og en Paavisning af den betydelige Udvikling, der har fundet Sted i Høstudbyttet, Husdyrholdet o. s. v. i Perioden 1875—1929. Endelig giver Forf. en meget indgaaende Analyse af Kooperationen og dens Betydning for dansk Landbrug. Som man ser, er der stort set ingen Problemer i Forbindelse med Landbruget, som ikke er berørt.

De Spørgsmaal, der rejser sig, er følgende: Hvad er det for Faktorer, der har været afgørende for den specielle Form for Landbrug, som vi har her i Landet, og kan det anses for muligt eller rimeligt at antage, at man kan følge de samme Linier som hidtil? Særlig for det sidste Spørgsmaals Vedkommende har Bogen aabenbare Mangler, fordi den er en Slags Gravsten over en Epoke, der er forbi.

Einar Jensen fremdrager eet efter min Mening meget væsentligt Træk, som han ganske vist ikke selv er den første, der fremdrager, men som ikke bliver mindre værdifuldt af den Grund, og det er Spørgsmaalet om den ringe Ændring, der er sket i Ejendommenes Fordeling her i Landet. Trods Bondestandens Nederlag i 1536 medførte denne Decimering af de frie Bønder ikke nogen væsentlig Ændring i det Forhold, at Bondebruget som saadant blev opretholdt. Det gik ikke saadan som i England, at man i de følgende Aarhundreder nedlagde Bønderbrugene til Fordel for de store Brug. Særlig under Enevælden er Politiken ret konsekvent i Retning af en Opretholdelse af Bedriften, og bortset fra den korte Periode fra Stavnsbaandets Indførelse til dets Ophævelse, er Bondestanden her i Landet ikke blevet presset saa langt ned som i andre Lande, specielt Tyskland. Denne Bevarelse af Bondestanden har sikkert, som ogsaa Einar Jensen understreger, betydet overmaade meget for, at den Frigørelse, der fandt Sted ved Stavns-

BOGANMELDELSER

Einar Jensen: DANISH AGRICULTURE. Its Economic Development. (J. H. Schultz). Kbhvn. 1937. 417 S.

Denne Bog af Einar Jensen vil sikkert faa sin store Betydning i de engelsktalende Lande til Forstaaelse af dansk Landbrugs Udvikling indtil Krisen 1929. Bogen har nemlig den store Fordel set fra et propagandamæssigt Synspunkt, at den beskæftiger sig med de fleste af de Problemer, som dansk Landbrug har været ude for indtil 1929. Denne Fordel, at den beskæftiger sig med de fleste Landbrugsproblemer, gør til Gengæld, at store Dele af de enkelte Afsnit virker som Andenhaandsarbejde; især gælder dette Indledningen om den politiske og økonomiske Historie.

Bogen har først en Oversigt over politisk og økonomisk Historie helt tilbage i Tiden. Dernæst placerer den Danmark rent klimatisk og topografisk. Der kommer saa et Afsnit om Befolkningen og den sociale Grupperdeling, og først derefter gaar Einar Jensen ind paa mere principielle Betragtninger i Forbindelse med Prisudviklingen i Landbruget indtil 1929, den tekniske Udvikling i Slutningen af det 19. Aarhundrede og en Paavisning af den betydelige Udvikling, der har fundet Sted i Høstudbyttet, Husdyrholdet o. s. v. i Perioden 1875—1929. Endelig giver Forf. en meget indgaaende Analyse af Kooperationen og dens Betydning for dansk Landbrug. Som man ser, er der stort set ingen Problemer i Forbindelse med Landbruget, som ikke er berørt.

De Spørgsmaal, der rejser sig, er følgende: Hvad er det for Faktorer, der har været afgørende for den specielle Form for Landbrug, som vi har her i Landet, og kan det anses for muligt eller rimeligt at antage, at man kan følge de samme Linier som hidtil? Særlig for det sidste Spørgsmaals Vedkommende har Bogen aabenbare Mangler, fordi den er en Slags Gravsten over en Epoke, der er forbi.

Einar Jensen fremdrager eet efter min Mening meget væsentligt Træk, som han ganske vist ikke selv er den første, der fremdrager, men som ikke bliver mindre værdifuldt af den Grund, og det er Spørgsmaalet om den ringe Ændring, der er sket i Ejendommenes Fordeling her i Landet. Trods Bondestandens Nederlag i 1536 medførte denne Decimering af de frie Bønder ikke nogen væsentlig Ændring i det Forhold, at Bondebruget som saadant blev opretholdt. Det gik ikke saadan som i England, at man i de følgende Aarhundreder nedlagde Bønderbrugene til Fordel for de store Brug. Særlig under Enevælden er Politiken ret konsekvent i Retning af en Opretholdelse af Bedriften, og bortset fra den korte Periode fra Stavnsbaandets Indførelse til dets Ophævelse, er Bondestanden her i Landet ikke blevet presset saa langt ned som i andre Lande, specielt Tyskland. Denne Bevarelse af Bondestanden har sikkert, som ogsaa Einar Jensen understreger, betydet overmaade meget for, at den Frigørelse, der fandt Sted ved Stavns-

baandets Løsning, blev saa effektiv. En anden Ting, som den ligelige Ejendomsfordeling har medført, er en vis social Ensrettethed indenfor Landbruget. Ganske vist kan man pege paa, at i Aarene efter Stavnsbaandets Løsning fremkom et Husmandsproletariat, men den senere Tids Lovgivning har jo bødet herpaa, og Overgangen fra Husmænd til Bønder er som bekendt overmaade kontinuierlig. Ogsaa denne sociale Ensartethed har medvirket til den specielle Udvikling, som dansk Landbrug har undergaaet i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede og Begyndelsen af det 20.

Einar Jensen anfører et meget typisk Træk ved dansk Landbrug, nemlig, at det først og fremmest er et Exporterhverv, og at det er nødvendigt til Opretholdelse af Produktionen at indføre Foderstoffer fra Udlandet. Dette Spørgsmaal, forekommer det mig, er af vital Betydning i det Øjeblik, man vil forsøge at drage Konklusioner med Hensyn til Fremtiden. Einar Jensen har nemlig i sit sidste Kapitel søgt at drage nogle Konklusioner paa Grundlag af det store Arbejde, han har gjort. Han kommer da til det Resultat, at saadan som Udviklingen hidtil har været, maa man antage, at dansk Landbrug ikke som Helhed skal ændre sin Produktionsform. Til Begrundelse af denne Paastand anfører han, at det i Perioden fra 1875 til 1930 har vist sig at være mest rentabelt at fastholde en udpræget Husdyrproduktion paa Bekostning af Planteavlsproduktionen, fordi der har været et stabilt og relativt gunstigt Forhold mellem Husdyrproduktionens og Planteavlsproduktionens Priser. Einar Jensen mener — eller mente, kan man maaske sige, idet hans Bog for største Delen er skrevet før Krisen — at dette Forhold paa langt Sigt ikke vil ændres. Det er naturligvis vanskeligt at afgøre, hvorvidt Einar Jensen har Ret i denne sin Indstilling, men man kan maaske pege paa, at naar Hensyn tages til hele den Ændring, der er sket med Landbrugsprodukterne, blandt andet gennem en Kontingentering af vor Export af Bacon, er det ikke givet, at det hidtidige gunstige Forhold mellem Priserne paa Husdyrprodukterne og Planteavlsprodukterne vil kunne bibeholdes. Hvis nemlig Bestræbelsen i Retning af Selvforsyning stadig vedvarer, og Husdyrprodukterne paa forskellig Maade kontingenteres eller paalægges Told, vil dette medføre en Skævhed i Prisdannelsen mellem paa den ene Side Husdyrproduktionen og paa den anden Side Planteavlsproduktionen. Oermed er ikke sagt, at en saadan Udvikling ikke kan være en Fordel for dansk Landbrug, saaledes som det har været Tilfældet for Svineregulerings Vedkommende, men man kan ikke, saaledes som Einar Jensen er tilbøjelig til at gøre det, paa Grundlag af tidligere Tidens Erfaring vente, at Fremtiden vil vise samme gunstige Forhold mellem Priser paa Husdyrproduktionen og Planteavlsproduktionen, idet dette Prisforhold nu i første Række vil blive paavirket af de forskellige landbrugspolitiske Foranstaltninger, vore Aftagerlande maatte gennemføre.

Med den Indstilling, Einar Jensen har, at Udviklingen indtil 1930 var den ideelle, kommer han ogsaa til at fordømme en saadan Produktion som Produktionen af Sukkerroer her i Landet. Produktionen af Sukkerroer er ikke i den Forstand rentabel, og følgelig skal den efter Einar Jensens Mening heller ikke opretholdes. Men her glemmer Einar Jensen, at baade af Valuta- og Beskæftigelsesgrunde vil en Opretholdelse af Sukkerproduktionen under de nuværende økonomiske Forhold kunne anses for fuldt ansvarlig.

Kjeld Bjerke.